Farkasné Gönczi Rita

KÖNNYEN ÉRTHETŐ KOMMUNIKÁCIÓ AZ INTRALINGVÁLIS FORDÍTÁS ASPEKTUSÁBAN

1. Bevezetés

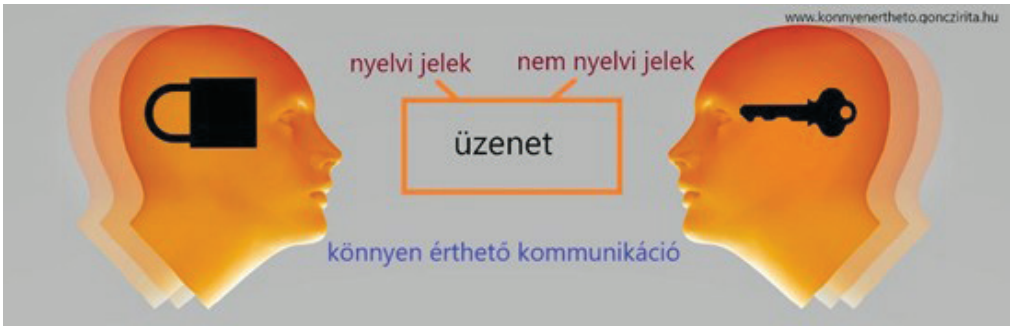
A könnyen érthető kommunikáció (KÉK) a köznyelvben vagy az összetettebb nyelvi szinten megjelenő információ tartalomegységeinek megjelenítése vagy önálló információs tartalom kidolgozása egyszerű, letisztult formában (Farkasné Gönczi 2022a).

A könnyen érthető kommunikáció a 2000-es évek első felében jelent meg Magyarországon az értelmi fogyatékos személyek információhoz jutásának egyik kommunikációs módjaként, melyet a gyógypedagógia integrált a gyakorlatába. Az elméletet és módszertant a nemzetközi színtérről adaptáltan alkalmazza a fogyatékosságügy területe. Eközben a 2010-es évek első felében a nyelvtudomány területén az intralingvális fordítás (Dobos 2013) kapcsán jelent meg a könnyen érthető kommunikáció példaként, ami az elmúlt években a két tudományterület közeledését eredményezte. A jelen tanulmány az eddigi eredmények alapján körvonalazódó szakmaelméletet és gyakorlatot mutatja be, hangsúlyozva a képzésekbe ágyazhatóságot.

2. A könnyen érthető kommunikáció (KÉK) fogalma

A szakirodalmi elemzések és a gyakorlat alapján a következő fogalmi meghatározást dolgoztam ki 2017-ben, melyet 2022-ben pontosítottam: „A **könnyen érthető kommunikáció** olyan kommunikáció, amely a **nyelvi** és **nem nyelvi jeleket**, avagy a nyelvi jelrendszer elemeit sok esetben **egyedi szabályok mentén alkalmazza**. A könnyen érthető kommunikáció minden nyelv saját nyelvi és nem nyelvi jeleit alkalmazza az üzenet kidolgozása és közvetítése során. A nyelvi jelrendszer egyedi alkalmazása azt jelenti, hogy a **kommunikációban részt vevő személyek szövegértésének mértéke meghatározza** a könnyen érthető kommunikáció szintjét, és ehhez igazítja az alkalmazható nyelvtani szabályok körét. A könnyen érthető kommunikáció résztvevői tudatosan vagy spontán módon alkalmazzák a kommunikációs helyzetben megjelenő üzenetalkotási és továbbítási szabályokat” (Farkasné Gönczi 2022b).

https://doi.org/10.17048/Pelikon.2025.351

1. ábra: A könnyen érthető kommunikáció definíciójának ábrája
(Forrás: Farkasné Gönczi 2022b, 190)

3. A könnyen érthető kommunikáció célcsoportja

A könnyen érthető kommunikáció a megértési nehézséget mutató személyek egy körének ad megoldást, mások számára a köznyelv és KÉK határán található egyszerű nyelv ad megfelelő információszolgáltatást. A könnyen érthető kommunikáció alkalmazhatóságának feltétele a szóbeli és/vagy az írásbeli szövegértés. Ennek mentén a könnyen érthető kommunikáció elsődleges célcsoportja az intellektuális képességzavart mutató (értelmi fogyatékos) személyek, akik szövegértési képességgel rendelkeznek. A másodlagos célcsoportot képezik a további gyenge nyelvi kompetenciával, vagyis megértési nehézséggel rendelkező csoportok, mint például a siket személyek, a magyar nyelvet kevéssé beszélő külföldi személyek, az idős generáció vagy személyek (Farkasné Gönczi – Graf-Jaksa 2009).

4. A könnyen érthető kommunikáció nyelvi szintjei a közös európai referenciakeretek mentén

A könnyen érthető kommunikáció az alkalmazott grammatikai szabályok mentén a köznyelvet követő egyszerű nyelv és az augmentatív és alternatív kommunikáció között helyezkedik el, mely a közös európai referenciakeret (KER) A/1 és A/2 szintjeibe tartozik.

Az A/1-es szinten a személy a mindennapi szükségletek konkrét értelmezésére és kifejezésére képes. Egyszerű kifejezésekkel és mondatokkal tud információt megfogalmazni. Az A/2 szinten rutinszerű helyzetekben egyszerűen nyújt és ért meg információkat a mindennapi témákból.

	1. szint	**2. szint**	**3. szint**	**4. szint**	**5. szint**
Nyelven belüli kommunikációs szintek magyarul	AAK elemei	**könnyen érthető kommunikáció**	egyszerű nyelv	köznyelv	szaknyelv
Nyelven belüli kommunikációs szintek németül	unterstützte Kommunikation	**Leichte Sprache**	Einfache Sprache	Standard Sprache	Fachsprache
Nyelven belüli kommunikációs szintek angolul	supported communication	**Easy to understand/ read communication**	Plain Language	Standard Language	Technical Language
Közös Európai Referenciaszint (KER)		**A1–A2**	A2–B1	B1–B2	C1–C2
Alkalmazható szintaktikai nyelvi szint	1	**2/1, 2/2, 2/3**	2/1, 2/2, 2/3	2/1, 2/2, 2/3, 2/4	2/2, 2/3, 2/4
Egyre érthetőbb tartalom egyre csökkenő komplexitással (jobbról balra haladva)					

1. táblázat: A könnyen érthető kommunikáció helye a nyelvi szintek globális térképén
(Forrás: Hansen-Schirra–Maaß 2020: 18 alapján Farkasné Gönczi 2021)

Az 1. táblázat áttekinthetően mutatja be a Közös Európai Referenciaszint mentén a könnyen érthető kommunikáció helyét a nyelv különböző szintjei között az alkalmazható szintaktikai rendszerben (1).

(1)
„1. szint: a **Támogatott kommunikáció**, amely a szövegértést alternatív helyettesítő módszerekkel és eszközökkel valósítja meg.
2. szint: **Könnyen érthető kommunikáció**
2/1. szint: **Egyszerű, minimális mondat** (A1): a mondatban megjelenik az alany, az állítmány és a hozzájuk kötött bővítmény. A mondat javasolt maximum szószáma nyolc. A 2/1 szinten szerepelhet tőmondat vagy egyszavas mondat.
2/2. szint: **Egyszerű bővített mondat** (A2): a mondat a kötött bővítmények mellett egyéb bővítményeket tartalmaz. A mondat javasolt maximum szószáma nyolc. A 2/2-es szinten írt szöveg a 2/1-es szint mondatszerkezetét is alkalmazhatja.
2/3. szint: *Összetett mondatok* (B1): a szerves alá- vagy mellérendelő, illetve szervetlen mondat maximum két tagmondatból álljon. Az alárendelő mondatokban az állítmányi, alanyi, tárgyi, határozói, jelzői utalószavakat kerüljük (pl. mutató vagy kérdő névmás), helyettük valódi kötőszavak használata javasolt (pl. *és,* hogy). A főmondat megelőzi a mellékmondatot a lineáris történetvezetés érdekében. A kapcsolatos mellérendelő mondatokban vessző vagy kötőszó használata javasolt. A kötőszókapcsolatok használata kerülendő. Az ellentétes, a választó, a következtető és a magyarázó mellérendelő mondatokban egyelemű kötőszó javasolt. A 2/3-as szinten írt szöveg a 2/1-es és a 2/2-es szint mondatszerkezetét is alkalmazhatja.
2/4. szint: **Többszörösen összetett mondat** (B1, B2): A lineáris történetvezetés érdekében a mellérendelő tagmondatok használata javasolt. A többszörösen összetett mondat tagmondatait érdemes különálló mondatokká alakítani. A 2/4-es szinten írt szöveg a 2/1-es, a 2/2-es és a 2/3-as szint mondatszerkezetét alkalmazhatja" (Farkasné Gönczi 2021).

5. Könnyen érthető kommunikáció, az intralingvális fordítás

A könnyen érthető kommunikáció alkalmazása, az információátadásban a köznyelv átalakítása intralingvális fordításnak tekinthető, amely során „a nyelvi jelek értelmezése ugyanazon nyelv más jeleivel történik" (Dobos 2008: 61). Ebben az esetben a nyelven belüli nyelvi szintek közötti transzformálás történik. A fordításelmélet alapján a könnyen érthető kommunikáció alkalmazását a célcsoportról alkotott kép meghatározza (Klaudy 2007).

5.1 Nyelvi jelek (tartalom) bővíthetősége a célcsoportban

A könnyen érthető kommunikáció esetében a forrásnyelvről a célnyelvre történő fordítás közben a gyógypedagógia „saját" tudományának beemelése történik, például az intralingvális

fordítás nyelvi szempontjából a fordítás célcsoportjának a témával kapcsolatosan meglévő tapasztalata és ismeretei. A szövegekben megjelenő ismeretlen kifejezések, mozaikszavak esetében is a magyarázat vagy példa bemutatása esetén a célcsoport meglévő ismereteire és tapasztalataira alapoz. Horváth Péter (2023) hasonlóan azt javasolja idegen nevek esetében, hogy jelenítsük meg a könnyen érthető szövegben a kiejtést is, és a célcsoporttól függően döntsük el ennek ismétlését.

A (2) példa alapján az abúzus latin kifejezés helyett egy jobban értelmezhető szinonimát alkalmaz a szöveg, melyhez azonnal két példát ad meg, és csak ezután vezeti be a latin kifejezést.

(2)
„A bántalmazás más embernek rosszat tenni.
Például csúnyát mondani egy emberre.
Például megütni egy embert.
A bántalmazást abúzusnak hívják." (Borbás – Farkasné Gönczi – Rajnai 2017: 20)

A könnyen érthető kommunikáció intralingvális fordításához felhasznált ismeret és tapasztalat a célcsoport esetében bővíthető. Ennek színtere a célcsoport személyes környezetében rejlik, vagyis a mikro-, mezo-, makrokörnyezet meghatározó a tapasztalatok és ismeret bővítésében.

5.2 Nem nyelvi jelek (forma) bővíthetősége a célcsoportban

A könnyen érthető kommunikációval készült szövegek esetében a nem nyelvi jelek szintjén támogatható a szövegértési képesség fejlesztése. A betűk és a szavak összeillesztésével a mondatok szintje szükséges a könnyen érthető kommunikáció sikeres alkalmazásához. A folyamatos nyelvi fejlesztés célja a szövegértési szint és a szövegértési kapacitás növelése, amely az egyén és környezet közös célja és felelőssége.

6. A könnyen érthető kommunikáció intralinvális fordításának célja

A könnyen érthető kommunikáció mint nyelven belüli fordítás alkalmazásának célja, hogy a szövegfeldolgozás erőfeszítését optimalizálja a célcsoport számára. Ennek mentén a köznyelvet nehezen értelmező elsődleges és másodlagos célcsoport számára a könnyen érthető intralingvális fordítás lehetőséget teremt a nyelvi és nem nyelvi szabályaival, hogy az információ a legegyszerűbb formában elérhető legyen. Az üzenet ezáltal sikeresebben továbbítható a kommunikációs adó és vevő között, így biztosítható az információ adekvát befogadása (Dobos 2017).

A szövegfeldolgozás erőfeszítését optimalizálja a köznyelviről a könnyen érthető kommunikációra történő **regiszterváltás**, amely a nyelven belüli fordítás jellemzője.

Az alábbi ÉFOÉSZ-kiadványban megjelenő példa (3) szerint a szaknyelvi regiszterben használt „inkluzív" fogalmat a könnyen érthető kommunikációval készült szövegben

a köznyelvi regiszterben megtalálható szinonimára váltják az alkotók, így optimalizálva az olvasó szövegfeldolgozási erőfeszítését.

(3)
„Az inkluzív azt jelenti: befogadó.
Az inkluzív oktatás azt jelenti,
hogy az értelmi fogyatékossággal élő gyermekek
együtt tudnak tanulni
más, nem fogyatékos gyermekekkel."

(ÉFOÉSZ 2021: 10)

További támogatás a nyelvi és nem nyelvi jelek alkalmazási szabályainak megfelelő fogalmazás vagy a tegező viszonyban történő fogalmazás, amely egyben **műfajváltást** és a **szöveg jellemzőinek váltás**át is jelenti.

7. Összegzés

A jelen cikk rávilágít, hogy a könnyen érthető kommunikáció tudományos vizsgálata a gyógypedagógia területe mellett erős kapcsolódást mutat a nyelvtudomány és fordítástudomány területeivel. A KÉK szabályrendszerét ezen szaktudományok górcsövén keresztül lehet sikeresen elemezni és klasszifikálni, melyek során megjelenhetnek a benne rejlő nyelvi sajátosságok. Továbbá az intralingvális fordítás rendszerébe ágyazódás támogatásával elősegíthető a tudatos, rendszerszintű infokommunikációs akadálymentesítés (Farkasné Gönczi 2022b).

Irodalom

Borbás Bálint – Farkasné Gönczi Rita – Rajnai Eszter 2017. *Fogyatékosság és bántalmazás. (Könnyen érthető kiadvány).* Budapest: Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft.

Dobos Csilla 2013. A nyelven belüli fordítás különböző típusai. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 8/2: 61–75.

Dobos Csilla 2017. Érthetőség, közérthetőség és intralingvális fordítás. *Alkalmazott Nyelvészeti K*özlemények 12/1: 86–101.

ÉFOÉSZ 2021. Önálló élet. Önérvényesítők tapasztalatai az önálló életvitelről. https://efoesz.hu/wp-content/uploads/2021/04/Tapasztalatok2021.pdf (2024. 03. 29.)

Farkasné Gönczi Rita 2021. Könnyen érthető kommunikáció – könnyen érthető élet. In Farkasné Gönczi Rita – Kármán Bianka (szerk.): *Könnyen érthető kommunikáció, egyenlő esélyű hozzáférés. Nemzetközi Szakmai Konferencia tanulmánykötete*. Budapest: ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. 80–100

Farkasné Gönczi Rita 2022a. Alkotás és fordítás a könnyen érthető kommunikáció alkalmazásával. In Farkasné Gönczi Rita – Kármán Bianka (szerk.): *Könnyen érthető kommunikáció, egyenlő esélyű hozzáférés című nemzetközi konferencia tanulmánykötete*. Budapest: ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. 84–92.

Farkasné Gönczi Rita 2022b. Könnyen érthető kommunikáció, avagy kommunikáció a nyelvi szintek között. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 15/3: 188–200.

Farkasné Gönczi Rita – Graf-Jaksa Éva 2009. Könnyen érthető kommunikáció. In Pandula András – Szatmári Péter – Vincze Tamás – Farkasné Gönczi Rita – Gráf-Jaksa Éva (szerk.): *Kommunikációs és információs technológiák és fogyatékosságügy.* Budapest: ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. 80–100.

Horváth Péter László 2023. Könnyen érthető nyelvi szint – szabályrendszerek. Tipográfia. *Carissimi* 14/2: 10–13.

Klaudy Kinga 2007. *Bevezetés a fordítás gyakorlatába.* Budapest: Scholastica.